

Vilém Flusser

Αντι-όραμα

Ένα σχεδιάσμα για ένα δοκίμιο σε συνεργασία με τους Mueller-Pohle και Foncuberta.

Το να βλέπεις είναι το να έχεις κοιτάξει. Το να έχεις ένα όραμα είναι, λοιπόν, το αποτέλεσμα μιας πρόθεσης. Αυτό διαχωρίζει το να βλέπεις από το να ακούς. Κάποιος μπορεί να ακούει δίχως πρόθεση. Το αυτί είναι αδιακρίτως ανοιχτό προς τους ήχους, ενώ το μάτι πρέπει να είναι ανοιχτό το ίδιο και να ρίχνει βλέμματα προς κάτι. Εφόσον το αυτί είναι παθητικό, δε μπορεί να υπάρξει αντι-ακρόαση. Ο κόσμος των ήχων που μας περιβάλλει δε μπορεί να διακριθεί εις βάρος του. Η ηχητική μόλυνση είναι, έτσι, ένα διαφορετικό πρόβλημα από την οπτική μόλυνση. Αυτό είναι το πρώτο πράγμα που πρέπει να έχουμε κατά νου: πως η πιθανότητα του αντι-οράματος είναι ενεπίγραφη εντός του εκ προθέσεως χαρακτήρα της όρασης.

Ο κόσμος των εικόνων που μας περιβάλλει δεν ασκεί απλώς πίεση εναντίον μας. Είναι επίσης το αποτέλεσμα της δικής μας διάκρισης μεταξύ των εικόνων που μας προσεγγίζουν. Είμαστε εμείς υπεύθυνοι, εν μέρει, για την οπτική μόλυνση. Χρειάζεται απλώς να κλείσουμε τα μάτια μας για να κλείσουμε αυτές τις εικόνες που νοιώθουμε πως μας μολύνουν. Μα ένα τέτοιο κλείσιμο ματιών, ένα τέτοιο άνοιγμα-κλείσιμο, το οποίο επιτρέπει κάποιες εικόνες να βλέπονται και κάποιες όχι, δεν είναι αντι-όραση. Είναι απλώς μια κριτική της όρασης. Αυτό είναι το δεύτερο πράγμα που πρέπει να έχουμε κατά νου: πως το αντι-όραμα δε μπορεί να είναι μια κριτική της όρασης.

Ο εκ προθέσεως χαρακτήρας της όρασης δε μπορεί να θεωρηθεί, εάν κάποιος λαμβάνει υπόψιν το το μάτι κατά μόνας. Υπάρχει ένας συγχρονισμός μεταξύ του ματιού και του χεριού, μεταξύ της “θεωρίας” και της “πράξης”, και αυτός είναι ο συγχρονισμός που βρίσκεται στη βάση της προθετικότητας της όρασης. Το χέρι προσεγγίζει τα πράγματα ώστε να ιδωθούν και τα συχωνεύει μέσα στο πεδίο της όρασης. Τα ψηλαφεί και τα γυρνάει ανάποδα, ώστε το μάτι να μπορεί να τα δει από διαφορετικές γωνίες. Και το μάτι οδηγεί το χέρι στην κίνησή του και το ελέγχει. Το χέρι κατανοεί τα πράγματα ώστε αυτά να μπορούν να εικαστούν, και το μάτι εικάζει τα πράγματα ώστε αυτά να μπορούν να κατανοηθούν. Υπάρχει φυσικά όραση δίχως χέρια, μη πρακτική εικασία. Και υπάρχει χειρισμός δίχως μάτια, τυφλό ψηλάφημα. Μα η πρόθεση της όρασης είναι ο συντονισμός του ματιού και του χεριού, εικαστική κατανόηση. Αυτό είναι το τρίτο πράγμα που πρέπει να έχουμε κατά νου: πως το αντι-όραμα έχει να κάνει με τα χέρια, είναι ένα πρακτικό, ένα πολιτικό πρόβλημα. Η φωτογραφική μηχανή είναι μια συσκευή που έχει ως σκοπό τη συγχώνευση του ματιού με το χέρι: είναι παράλληλα ένα οπτικό βοήθημα και ένα εργαλείο χειρισμού. Ο φωτογράφος είναι αυτός που

οδηγεί το βλέμμα του μέσα από την κάμερα προς τον κόσμο, και που χειρίζεται την κάμερα έτσι ώστε αυτή να οδηγήσει το βλέμμα του προς τον κόσμο. Η φωτογραφική μηχανή είναι ένα σημείο τήξεως της θεωρίας και της πράξης. Η κάμερα είναι έτσι ο εκ προθέσεως χαρακτήρας της όρασης, μεταμορφωμένος σε μια συσκευή. Η φωτογραφική όραση είναι εκ προθέσεως όραση και η τεχνική της τελειότητα μέχρι στιγμής. Αυτός που θέλει να μελετήσει την προθετικότητα της όρασης χρειάζεται απλώς να αναλύσει την κάμερα για να βρει τη δομή της. Αυτό θα του επιτρέψει να ανακαλύψει τη δυνατότητα του αντιστοράματος. Την πιθανότητα αντιστροφής της οπτικής πρόθεσης. Ουσιαστικά, τη δυνατότητα γυρίσματος του μέσα-έξω σαν να ήταν γάντι, και έτσι της αποκάλυψης του εσωτερικού της. Και αυτό θα του δείξει το νόημα του αντιστοράματος: ουσιαστικά το όραμα της οπτικής πρόθεσης. Αυτό είναι το τέταρτο πράγμα που πρέπει να έχουμε κατά νου: πως το αντίοραμα δεν είναι ένα όραμα του κόσμου, μα ένα όραμα οράματος.

Μα η κάμερα είναι κάτι παραπάνω από μια απλή συγχώνευση ματιού και χεριού. Είναι επίσης μια συσκευή παραγωγής εικόνων. Αυτό δε σημαίνει μόνο πως στερεώνει τη φευγαλέα όραση πάνω σε μια σταθερή επιφάνεια. Φαίνεται επίσης πως μεταφέρει τη διεργασία της όρασης από τον εγκέφαλο στο δικό της μαύρο κουτί. Έτσι το γύρισμα του μέσα-έξω της κάμερας συνεπάγεται πως κάποιος αποκαλύπτει μια προσομοίωση του εγκεφάλου κατά την φάση της οπτικής κατεργασίας. Τώρα αυτή η κατεργασία της όρασης είναι, σε τελική ανάλυση, η απόδοση νοήματος στην όραση: συμβολισμός του οράματος. Έτσι, αν κάποιος γυρίσει την κάμερα μέσα-έξω, κάποιος ανακαλύπτει πως ένα όραμα αποκτά νόημα. Κάποιος ανακαλύπτει πως η πρόθεση της όρασης είναι ακριβώς το να δώσει στον κόσμο, όπως αυτός έχει ειπωθεί και χειριστεί, ένα συγκεκριμένο νόημα. Και κάποιος μετά ανακαλύπτει ποια είναι η πρόθεση του αντιστοράματος. Ουσιαστικά, το να δει πώς η όραση εφοδιάζει τον κόσμο με νοήματα. Αυτό είναι το πέμπτο και το πιο σημαντικό πράγμα που πρέπει να έχουμε κατά νου: πως η πρόθεση του αντιστοράματος είναι να ανακαλύψει τα διάφορα νοήματα που η όραση δίνει στον κόσμο, και έτσι, μέσω υπαινιγμών, να ανακαλύψει άλλα πιθανά νοήματα απόδοσης στον κόσμο.

Τώρα φυσικά, εάν κρατήσουμε αυτά τα πέντε πράγματα κατά νου, γίνεται φανερό πως ένα δοκίμιο για το αντίοραμα, θα πρέπει να έχει να κάνει με αντεστραμμένη πρόθεση. Με μια πρόθεση που δεν οδηγείται πλέον ενάντια στα πράγματα για να ιδωθούν ως χειρισθέντα, μα ενάντια στον τρόπο με τον οποίο τα πράγματα είναι ιδωμένα και χειριζόμενα. Για το αντίοραμα το κέντρο της προσοχής δεν είναι πλέον κατειλημένο από τα πράγματα, μα από τη σχέση με τα πράγματα. Το αντίοραμα προτίθεται να δει πώς σχετιζόμαστε με τα πράγματα, πώς τους δίνουμε νόημα. Και, φυσικά, πώς, αφού έχουμε δώσει στα πράγματα ένα συγκεκριμένο νόημα, τα αλλάζουμε τότε. Συνοψίζοντας: η πρόθεση του αντιστοράματος είναι να δούμε την υπαρκτή-μας-μέσα-στον-κόσμο, όχι τον ίδιο τον κόσμο. Γι' αυτό το αντίοραμα είναι "αφηρημένο", με την έννοια πως έχει την προσοχή

του αφηρημένη από τα πράγματα του κόσμου. Μα είναι “συγκεκριμένο“, με την έννοια της εστίασης της προσοχής του στη συγκεκριμένη μας ύπαρξη. Πιστεύω πως αυτό είναι το βασικό θέμα για οποιοδήποτε δοκίμιο σχετικά με το αντίοραμα.

Επιτρέψτε μου να συνοψίσω όσα ήθελα να σχεδιάσω σε αυτές τις εκτιμήσεις: (1) πως το πρόβλημα του αντιοράματος είναι αυτό της πρόθεσης. (2) Πως δεν είναι μια κριτική της όρασης, μα της οπτικής πρόθεσης. (3) Πως είναι ένα πρακτικό και άρα πολιτικό πρόβλημα. (4) Πως το “αντικείμενό“ του δεν είναι ο κόσμος, μα η σχέση του υποκειμένου με το αντικείμενο. Και (5) πως προτίθεται να καταστήσει ορατό το πώς το υποκείμενο εγγέει νοήματα στα αντικείμενά του. Το δοκίμιο για το αντίοραμα πρέπει να αναλύσει τα πέντε αυτά σημεία, τόσο από θεωρητικής απόψεως, όσο και από βάσης φωτογραφίας που δείχνουν μια τέτοια αντεστραμμένη πρόθεση.

Vassilis Galanos

Εισαγωγή του μεταφραστή.

Το έργο του Flusser βρίθεται όρων που για την κατανόησή τους επιβάλλεται μία ενδοσκοπήση της ιστορίας των λέξεων και της ευρύτερης αντίληψης του νοήματος που τους έχει δοθεί από την εποχή των Ελλήνων, των Λατίνων μέχρι και τη σημερινή μεταμοντέρνα περίοδο που διανύουμε.

Στο συγκεκριμένο κείμενο, βασική είναι η κατανόηση του όρου “vision” ως παράγωγου του ρήματος “video” που μπορεί να λαμβάνει εξίσου την τιμή της “όρασης“ αλλά και του “οράματος“. Όπου, λοιπόν, ο αναγνώστης συναντά τις λέξεις “όραμα“ και “όραση“, ας έχει κατά νου πως είναι η ίδια λέξη που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο αγγλικό κείμενο. Κατά το ίδιο πρότυπο, συναντούμε τον όρο “audition“, που θα μπορούσε να αποδοθεί τόσο ως ακοή όσο και ακρόαση. Επιλέχθηκε η δεύτερη για το παρόν κείμενο. Επίσης, χρησιμοποιείται η λέξη “εικασία“ περισσότερο από ότι η πιο συνηθισμένη “φαντασία“ για να φανεί η άμεση σχέση που δίνει ο Flusser μεταξύ της εικόνας [image] και της φαντασίας/εικασίας [imagination]. Όπου ο αναγνώστης συναντά τη λέξη “εικαστική“ μπορεί επίσης να διαβάσει “φαντασιακή“.

Ένα ακόμη σημαντικό σημείο είναι η σχέση μεταξύ “κλείσιμου“ των ματιών και “σβήσιμου“ μιας μηχανής. Ο Flusser χρησιμοποιεί τη λέξη “shut“ και για τις δύο περιπτώσεις, ενώ χρησιμοποιεί τη λέξη “blink“ αργότερα, που μπορεί να λάβει τόσο την τιμή του “βλεφαρίζω“ αλλά και του “αναβοσβήνω“. Εδώ προτιμάται η μέση οδός του “άνοιγμα-κλείσιμο“.

Ενδιαφέρουσα είναι και η σχέση μεταξύ της “κατανόησης“ [apprehending] και της “συσκευής“ [apparatus]. Η τελευταία αποτελεί λέξη που τείνει να σημαίνει περισσότερο τη φωτογραφική

συσκευή που συνδέεται άμεσα με την όραση. Θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε, λοιπόν, το “apparatus” στη γραφή του Flusser ως μια συσκευή κατανόησης, μια άλλη λέξη για τη φωτογραφική μηχανή.

Η λέξη “possiblility” αποδίδεται άλλοτε ως “πιθανότητα” και άλλοτε ως “δυνατότητα”. Ο Flusser φαίνεται να θέλει να δείξει τη σημαντικότητα αυτού του όρου, έχοντας δείξει άλλωστε σε άλλα κείμενα την επαφή του με τις θεωρίες περί εντροπίας – ως τάση προς πιο πιθανές καταστάσεις – , κυβερνητικής και χάους. Ο όρος “fix” ενέχει εξίσου αυτόν του “στερεώνω”, όρου ευρείως διαδεδομένου στη διαδικασία εκτύπωσης αναλογικής φωτογραφίας, μα και αυτόν του “κατασκευάζω”, του “τεχνητού” δηλαδή, που είναι βασικός στη φιλοσοφία του Flusser.

Ο Flusser παίζει με τον όρο “provide”, χωρίζοντάς τον έμμεσα στα μέρη του: “pro-vide”. Μία “πρό-βλεψη” ουσιαστικά, παρά μια απλή παροχή ή προμήθεια. Θα εξετάσει, λοιπόν, το πως η όραση σε επίπεδο πρόβλεψης και πρόθεσης εφοδιάζει τον κόσμο που βλέπει με νόημα.

Επίσης, για χάρη άμεσης κατανόησης και αποφυγή περιττών αρχαϊσμών, τα περισσότερα απαρέμφορα έχουν μετατραπεί σε χρήση δεύτερου προσώπου.

onesecbeforetheend@hotmail.com